

Ткачук Л. М.

Калітай В. В.

ПРИБУТОК ЯК ЕКОНОМІЧНА КАТЕГОРІЯ

Вінницький національний технічний університет

Анотація.

Систематизовано підходи до визначення сутності прибутку. Узагальнено функції прибутку та фактори впливу на прибуток.

Ключові слова: прибуток, управління прибутком, доходи, витрати, фактори

Abstract.

Approaches to determining the essence of profit are systematized. Profit functions and factors affecting profit are summarized.

Key words: profit, profit management, income, costs, factors

Прибуток є головною та основною метою для створення та функціонування кожного господарського суб'єкта в умовах ринкової економіки. Він виконує стимулюючу роль і має ключове значення для досягнення важливих першочергових завдань, таких як зростання обсягів виробництва з метою задоволення виробничих і особистих потреб, зниження суспільно необхідних витрат на виробництво і реалізацію продукції, а також підвищення якості. Прибуток займає центральне місце серед вартісних інструментів та засобів управління економікою, оскільки фінанси, кредит, ціни, собівартість та інші економічні важелі безпосередньо або опосередковано пов'язані з ним.

Основним завданням кожного підприємця є вивчення ефективних методів організації виробництва та реалізації продукції, які дозволять отримати максимальний прибуток. Прибуток є ключовим показником, який повніше характеризує ефективність господарської діяльності підприємств, їх фінансові можливості та визначає рівень фінансової стабільності країни, що в свою чергу впливає на підвищення рівня добробуту населення.

Прибуток є складною і багатогранною економічною категорією, яка формується залежно від ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства, сфери його діяльності, галузі господарства та умов, встановлених законодавством щодо обліку фінансових результатів.

В класичному розумінні, прибуток є різницею між ціною продукту і його собівартістю, що відображає якість господарювання підприємства. Якісний показник прибутку полягає в тому, що він синтезує всі аспекти діяльності підприємства і в цілому характеризує ефективність його господарської діяльності. Розмір прибутку відображає внесок підприємства в зміцнення економіки країни, і як для підприємства, так і для держави є важливим, оскільки він сприяє розширенню виробництва, стимулює співробітників та забезпечує збільшення надходжень до бюджету.

В літературі існують різні підходи до визначення сутності прибутку, узагальнені в таблиці 1.

З таблиці 1 видно, що прибуток визначають по-різному. Разом з тим, більшість вчених погоджується із тим, що прибуток – це частина доходу, яка залишається після вирахування всіх витрат, пов'язаних із отриманням цього прибутку.

Прибуток, отриманий від діяльності підприємства, розподіляються за різними видами, такими як операційний прибуток, фінансовий прибуток і інвестиційний прибуток (рис. 1). У процесі управління прибутком підприємства найбільш важлива роль належить формуванню прибутку від операційної діяльності. Більшість підприємств базує свою операційну діяльність на виробничо-комерційній або торговельній діяльності, яка доповнюється інвестиційною та фінансовою діяльністю.

Економічний зміст прибутку можна визначити через його функції, які він виконує [10]:

1. Оціночна функція: Прибуток надає можливість оцінити якість та ефективність діяльності господарського суб'єкту протягом певного періоду. Він служить показником успішності підприємства та його здатності до генерації прибутку.

2. Розподільча функція: Прибуток використовується для формування джерел фінансування діяльності підприємства. Він використовується для забезпечення фінансування розвитку, виплати дивідендів власникам та відрахувань у вигляді податків до бюджетів на різних рівнях.

3. Стимулююча функція: Прибуток підприємства має стимулюючий ефект на власників та працівників. Він мотивує їх до проведення операційної та фінансової діяльності більш ефективно з метою отримання більшого прибутку. Власники можуть використовувати прибуток для задоволення своїх потреб та реінвестування у підприємство, а працівники можуть отримувати стимулюючі винагороди.

Таблиця 1

Підходи до визначення прибутку

Автор	Прибуток – це
Господарський кодекс України [1]	показник фінансових результатів його господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань
Брігхем Є. Ф. [2]	виробнича категорія, яка характеризує відносини, що складаються у процесі суспільного виробництва
Череп А. В. [3]	частина чистого доходу, створеного в процесі виробництва і реалізованого у сфері обертання, що безпосередньо одержує підприємство
Єпіфанова І. Ю., Гуменюк В. С. [4]	частина доходу, що залишається на підприємстві після вирахування всіх витрат, безпосередньо пов'язаних із виробництвом та реалізацією виробленої продукції
Гетьман О. О. [5]	основне джерело фінансування витрат на виробничий і соціальний розвиток підприємства, а також найвагомим джерелом централізованих ресурсів держави: до доходів бюджету здійснюються відрахування від одержаного доходу підприємства, значною частиною якого є прибуток
Онисько С. М. [6]	форма сукупного доходу, яка формується в результаті реалізації власності на капітал у різних сфери його застосування, що є одночасно об'єктом та інструментом управління фінансами
Сташук О.В., Шептицька Л.Р., Крижанівський С.О. [7]	частина доходу, яка залишається після вирахування всіх витрат, пов'язаних із отриманням цього прибутку, а також витрат зі сплати податків.
Богацька Н. М. [8]	головним джерелом розвитку підприємства. Саме за рахунок прибутку підприємство має змогу вдосконалювати свою матеріально-технічну базу, проводити успішну фінансову та інвестиційну діяльність, розробляти нові типи продукції тощо.
Лисенко Б. О. [9]	форма доходу підприємця, який вклав свій капітал з метою досягнення певного комерційного успіху, проте він характеризує лише ту частину доходу, яка «очищена» від затрат, понесених на здійснення цієї діяльності.
Сухачова О.О. [10]	різниця між ціною товару й витратами на виготовлення товару, тобто його собівартістю, основне джерело розвитку діяльності підприємства

Розмір прибутку будь-якого підприємства залежить від способу обліку фінансових результатів, витрат і доходів. На кожному етапі формування прибутку - валового, операційного, фінансового та чистого - важливим є збільшення доходів і зменшення витрат.

У формуванні прибутку існують особливості, які залежать від галузі діяльності підприємства, сфери господарювання, форми власності, розвитку ринкових відносин та інших факторів. Процес

отримання прибутку підприємством піддається впливу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів (рис. 2). Зовнішні фактори не залежать від самого підприємства, але значно впливають на його прибуток. Сюди входять природні умови, транспортні умови, ринкова інфраструктура, конкуренція на ринку, рівень інфляції та інші фактори.

За видами діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • Прибуток від операційної діяльності • Прибуток від фінансової діяльності • Прибуток від інвестиційної діяльності
Залежно від порядку визначення	<ul style="list-style-type: none"> • Валовий прибуток • Прибуток від операційної діяльності • Прибуток до оподаткування • Чистий прибуток
За характером оподаткування	<ul style="list-style-type: none"> • Оподатковуваний прибуток • Прибуток, що не підлягає оподаткуванню
За характером використання	<ul style="list-style-type: none"> • Нерозподілений прибуток • Розподілений прибуток
За значенням підсумкового результату	<ul style="list-style-type: none"> • Позитивний (прибуток) • Негативний (збиток)
За розміром	<ul style="list-style-type: none"> • Мінімальний прибуток • Нормальний прибуток • Максимальний прибуток
За періодами формування	<ul style="list-style-type: none"> • Прибуток минулого періоду • Прибуток звітного періоду • Прибуток планового періоду
За метою визначення	<ul style="list-style-type: none"> • Бухгалтерський прибуток • Економічний прибуток

Рисунок 1. Класифікація прибутку

Внутрішні фактори, що впливають на прибуток, можуть бути керовані та використовуються для моделювання господарських процесів з метою збільшення прибутковості. Ці внутрішні фактори включають ритмічність виробництва, матеріальне, науково-технічне та організаційне оснащення, якість продукції, її асортимент і структуру, ефективне використання ресурсів, комерційну та екологічну діяльність, соціальні умови праці і побуту.

Деякі внутрішні фактори впливу можна розділити на основні (первинні) та додаткові (другорядні).

Рисунок 2 – Фактори впливу на прибуток (складено за даними

Таким чином, узагальнення існуючих підходів показало, що прибуток – це частина доходу, яка залишається після вирахування всіх витрат, пов'язаних із отриманням цього прибутку.

Прибуток, отриманий від діяльності підприємства, розподіляються за різними видами.

Узагальнено функції прибутку та фактори впливу на прибуток.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436 – IV. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/436-15>.
 2. Брігхем Є. Ф. Основи фінансового менеджменту: Підручник: Пер. з англ. К.: Молодь, 1997. 1000 с.
 3. Череп А. В. Економічний аналіз: навчальний посібник. К.: Кондор, 2005. 160 с.
 4. Єпіфанова І. Ю., Гуменюк В. С. Фактори зростання прибутку підприємства. Молодий вчений. 2016. №7(34). С. 46-49.
 5. Гетьман О. О., Шаповал В. М. Економіка підприємства: Навч. посіб. 2-ге видання. К.: Центр учбової літератури, 2010. С. 313.
 6. Онисько С. М. Дослідження економічної сутності категорії «прибуток». Економічний вісник. 2020. №1. С. 58-65.
 7. Стащук О.В., Шептицька Л.Р., Крижанівський С.О. Особливості формування прибутку на підприємстві. Інфраструктура ринку. 2020. Вип. 49. С.291-296.
- Богацька Н. М. Прибуток підприємства: його роль, формування та резерви збільшення в умовах ринкової економіки. Ефективна економіка. 2019. №9. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/9_2019/32.pdf

Ткачук Людмила Миколаївна – канд. екон. наук, доцент кафедри фінансів та інноваційної діяльності, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця

Калітай Володимир Володимирович – студент гр МФКД-21м, факультету Менеджменту та інформаційної безпеки

Tkachuk Lyudmyla M. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of Finance and Innovation Management, Deputy Dean for Educational and Methodological Work of the Faculty of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia,

Kalitai Volodymyr Volodymyrovych – student of MFKD-21m, Faculty of Management and Information Security